

Adviesraad Internationale Vraagstukken
t.a.v. Voorzitter AIV
Prof. A.G. (Bert) Koenders
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20061
2500 EB Den Haag
Nederland
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
Koch - ESA
T 06-2114232

Onze Referentie
Min-Buza.2023.15347-10

Datum juni 2023
Betreft Adviesaanvraag inzake krimpende maatschappelijke ruimte

Geachte heer Koenders,

Graag leggen wij de volgende adviesaanvraag aan u voor.

Wereldwijd is al geruime tijd sprake van een krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld (*shrinking civic space*). Dit geldt in een aantal staten in Europa zoals Rusland¹, maar ook daarbuiten². Dit is vooral het gevolg van mondiaal toegenomen autocratische tendensen en repressieve nationale wetgeving, waardoor geledingen van het maatschappelijk middenveld die zich inspinnen voor vrijheid, gelijkheid, de rechtsstaat en mensenrechten, in toenemende mate in het nauw zijn gekomen³. In diverse staten is hun functioneren de afgelopen jaren de facto onmogelijk geworden.

De ruimte voor maatschappelijke organisaties wordt in steeds meer contexten gereduceerd tot het verlenen van maatschappelijke diensten, onder toezicht van de staat, terwijl de politieke rol van maatschappelijke organisaties (waaronder het genereren van tegenspraak) aan banden wordt gelegd door steeds repressievere wetgeving⁴. Voor alle maatschappelijke organisaties, maar in het bijzonder maatschappelijke organisaties die juist die groepen willen steunen die steeds meer in de marge van de samenleving raken of zelfs worden gecriminaliseerd, wordt het

¹ Raam op Rusland - *Ontwikkelt de civil society in Rusland zich naar Nederlands model?* Beschikbaar via: <https://www.raamoprusland.nl/onderzoek/civil-society-corona/1855-ontwikkelt-de-civil-society-in-rusland-zich-naar-nederlands-model> [Bereikt op 21 april 2023]

² CIVICUS - *Tracking conditions for citizen action*. Beschikbaar via: <https://monitor.civics.org/> [Bereikt op 21 april 2023]

³ Manifesto – *Democracy Under Threat*. Beschikbaar via: <http://democracyunderthreat.org/manifesto/> [Bereikt op 21 april 2023]

⁴ ICNL *The Civic Space Initiative*. Beschikbaar via: <https://www.icnl.org/our-work/global-programs/the-civic-space-initiative> [bereikt op: 21 april 2023]

in toenemende mate lastig om hun werk te doen. Dit stelt Nederland, de EU en *like-minded* partners voor moeilijke keuzes omdat steun aan deze groepen een wissel trekt op de relatie met de regeringen van deze landen. Deze relaties met regeringen zijn essentieel gezien de veelheid aan belangen (zowel Nederlands als Europees), zoals veiligheid, economische betrekkingen, migratiesamenwerking, etc. Het waarborgen van rechten als vrijheid en gelijkheid voor iedereen en het nastreven van een democratische rechtsstaat zijn echter niet alleen relevant voor mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties die op dit vlak actief zijn, maar vormen tevens essentiële randvoorwaarden voor de volwaardige participatie van alle burgers in de samenleving, inclusief gemarginaliseerde groepen.

Datum

mei 2023

Onze referentie

Min-Buza.2023.15347-10

De beleidsvragen die dit oproept zijn de volgende:

1. Welke specifieke omstandigheden en factoren zorgen voor inperking van de maatschappelijke ruimte?
2. Op welke wijze kan Nederland het bestaand beleid aanscherpen⁵ voor het behoud dan wel openen van de maatschappelijke ruimte? Waar mogelijk zouden we in het advies graag specifieke aandacht voor het ondersteunen van gemarginaliseerde groepen in hun politieke rol zien.
3. Hoe kan het geïntegreerde karakter van het Nederlandse beleid m.b.t. maatschappelijke ruimte verder versterkt worden? Hoe kan er zorg voor worden gedragen dat financiële inspanningen ten behoeve van maatschappelijke organisaties in derde landen niet ten koste gaat van andere belangen en waarden die Nederland in deze landen nastreeft? Maar tevens: hoe kan er zorg voor gedragen worden dat wat het Ministerie probeert te bewerkstelligen door middel van financiële ondersteuning van maatschappelijke organisaties niet ondergraven wordt door diplomatieke keuzes die ook andere belangen in ogenschouw dienen te nemen?
4. Wat zijn in het licht van de effectiviteit van het beleid tot nu toe, mogelijkheden tot een aangescherpte aanpak en effectieve partnerschappen?

Bij bovenstaande is het van belang het verband tussen Burger Politieke- en de Economische, Sociale en Culturele rechten scherp te blijven zien. Overheden hebben met betrekking tot de civiel politieke maatschappelijke ruimte juridisch gezien een 'waarborgingsplicht'. Maar ook economische, sociale en culturele rechten zijn de afgelopen jaren op veel plaatsen zienderogen onder grote druk komen te staan. De vraag hoe en op welke wijze Nederland er effectiever aan zou kunnen bijdragen dit tij te keren, is essentieel voor *alle* geledingen van de maatschappij – waaronder ook de gemarginaliseerde groepen en hun maatschappelijke participatie.

⁵ Government NL (2019) *Policy Framework Strengthening Civil Society* Beschikbaar via: <https://www.government.nl/documents/policy-notes/2019/11/28/policy-framework-strengthening-civil-society> [bereikt op: 21 april 2023]

De rechtenbenadering in het adresseren van Shrinking Civic Space

Organisaties als de Open Society Foundation, het International Centre for Not-For-Profit Law en CIVICUS met hulp van maatschappelijke organisaties⁶, rapporteren al jaren een krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld. De Nederlandse beleidsinzet is het afgelopen decennium gericht op het behouden en vergroten van de civiel politieke ruimte door activiteiten gericht op het versterken van het maatschappelijk middenveld in haar rol van pleiten en beïnvloeden met gebruik van een rechtenbenadering.

Datum

mei 2023

Onze referentie

Min-Buza.2023.15347-10

In zijn vorige advies op het gebied van mensenrechten⁷ stelt de AIV dat de afgelopen decennia *de ondeelbaarheid van politieke, burgerlijke, sociale, economische en culturele rechten onvoldoende werd gewaarborgd*. Maar ook signaleert de AIV drie nieuwe tendensen: er zijn nieuwe, soms mondiale, niet-gouvernementele bewegingen met **niet-traditionele actoren ontstaan, met vaak jonge deelnemers**, die opkomen voor sociale rechtvaardigheid en mensenrechten; het **bedrijfsleven** houdt zich actiever bezig met respect voor en bevordering van mensenrechten; en **beroepsverenigingen** en netwerken van professionals werken mondiaal toenemend samen om mensenrechten te beschermen. Welke effectieve handelingsperspectieven zijn hiervan af te leiden?

Vrijwel gelijktijdig met het uitkomen van het hogergenoemde AIV advies heeft het Ministerie van Buitenlandse Zaken een Feministisch Buitenlands Beleid gelanceerd, waarbij tevens een centrale rol ligt weggelegd voor organisaties die zich richten op vrouwen en gemarginaliseerde groepen. Het gevraagde AIV-advies dient met het oog op de uitwerking van het Feministisch Buitenlands Beleid tevens aandacht te geven aan vrouwen en gemarginaliseerde groepen (inclusief LHBTIQ+ personen) en de krimpende ruimte voor organisaties die zich daarop richten. Uw advies met betrekking tot bovenstaande vragen zien wij met belangstelling tegemoet.

Hoogachtend,

Liesje Schreinemacher

Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Wopke Hoekstra

Minister van Buitenlandse Zaken

⁶ OXFAM *Civic Space Monitoring Tool: Understanding what is happening in civic space at a local and national level*. Beschikbaar via:

<https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620874/gd-civic-space-monitoring-tool-041019-en.pdf;jsessionid=4FC3B257521BD23201E456F1940ABD7B?sequence=1> [bereikt op: 21 april 2023]

⁷ AIV (2022) *Mensenrechten: Kernbelang in een geopolitiek krachtenveld* p.24. Beschikbaar via:

<https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/onderwerpen/mensenrechten/documenten/publicaties/2022/07/07/aiv-advies-122-mensenrechten-kernbelang-in-een-geopolitiek-krachtenveld> [bereikt op: 21 april 2023]